

Monumentnummer*: 531391

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 11 januari 2013
Kadaster deel/nr: 82685/78

Complexnummer

531386

Complexnaam

NHW-Offensief voor Naarden, werk 4

*Woonplaats**

Bussum

*Gemeente**

Gooise meren

*Provincie**

Noord-Holland

*Straat**

dr. Abraham
Kuyperlaan

*Nr**

1

*Toev.**

C

*Postcode**

1402 SB

*Woonplaats**

Bussum

Situering

Locatie

*Kadastrale gemeente**

Bussum

*Sectie**

D

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

8122

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 10. Bomvrije Poterne.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJE POTERNE als aardgedekte ondergrondse gang van het midden naar de zuidoostzijde van het Fort Werk IV binnen het Offensief voor Naarden. Naarden is van oudsher een belangrijke vestingstad, maar de stad was kwetsbaar vanwege de hoge ligging op de uitlopers van het Gooi, die een acces tot Amsterdam boden. Behalve de doorlopende vernieuwingen aan de vesting zelf, werden hierom reeds vroeg ook buiten Naarden verdedigingswerken aangelegd. Vanaf 1868 kwam het Offensief voor Naarden tot stand. Het bestond uit een hoofdwerk (Fort Werk IV) en vier flankerende werken. De vijf werken lagen in een halve cirkel ten zuiden en oosten van Naarden. Tot de bouwwerken op Fort Werk IV behoort een poterne, een aangeaarde 'ondergrondse' gang die het de manschappen mogelijk maakte veilig bepaalde delen van het fort te bereiken. De poterne van Fort Werk IV kon ook als wasplaats worden gebruikt. Aan de zuidoostzijde van de poterne was een portaal met privaten. Ter weerszijden van het

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

portaal bevonden zich uitgangen naar de droge gracht achter de gecreneleerde muur. De poterne werd gebouwd in 1868 en gold naar de toenmalige maatstaven als bomvrij. Door de invoering van de brisantgranaat vanaf 1885 was van een bomvrije situatie geen sprake meer en konden gebouwen van dit type als verouderd worden beschouwd.

Omschrijving

De BOMVRIJE POTERNE van Fort Werk IV uit 1868 ligt centraal op het fort en loopt vanaf het middenterrein door tot achter de gecreneleerde muur in de droge gracht aan de zuidoostzijde van het fort. Het is een bakstenen werk met dikke muren, die vrijwel volledig zijn aangeaard en naar toenmalige maatstaf bomvrij waren. De poterne is vrijwel geheel opgenomen in het aardwerk van het fort, maar kent ongedekt metselwerk aan de keelzijde (noordwest) van het fort en de zuidoostzijde (frontzijde). De noordwestgevel wordt geflankeerd door twee iets schuin geplaatste vleugelmuren die van een hardsteendekking zijn voorzien. In deze hoge voorgevel is een opgeklampte, getoogde, enkelvoudige deur met bovenlicht aangebracht, waarnaast twee kleine door middel van luiken afgesloten vensters. De poterne is circa 40 meter lang, rechthoekig van vorm en overdekt met een tongewelf. Aan de achterzijde (zuidoostzijde) is een portaal afgescheiden dat via getoogde deuren aan weerszijden toegang biedt tot de droge gracht bij de gecreneleerde muur en dat puntvormig is uitgebouwd tot in de droge gracht van het glacis.

Waardering

BOMVRIJE POTERNE

Het onderdeel BOMVRIJE POTERNE is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een bomvrije poterne uit 1868-1870.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Het onderdeel uit 1868 is representatief als voorbeeld van een bomvrije poterne zoals die ook elders in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn gebouwd volgens een vergelijkbaar stramien en met toepassing van vergelijkbare bouwmaterialen.

* Het onderdeel is gaaf bewaard omdat de poterne niet of nauwelijks is gewijzigd ten opzichte van de situatie in de bouwtijd.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Omwalling

Functie

Poterne